

Diversiteit en individualisme: samenlevingsconflict of conflictsamenleving?

Dirk Geldof, *Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert*, Leuven: Acco, 2013, 216 p.

Als docent *Diversiteit, armoede en stad* in de opleiding Sociaal Werk aan de Karel de Grote Hogeschool in Antwerpen weet Dirk Geldof waarover hij praat. In *Superdiversiteit* geeft hij dan ook een duidelijk, didactisch en volledig overzicht van de verschillende manieren waarop superdiversiteit onze samenleving ingrijpend verandert.

De term 'superdiversiteit' behoort al een tijd lang tot het vakjargon van sociologen, maatschappelijk werkers en stedelijke beleidsmakers. Het was de antropoloog Steven Vertovec, die in 2007 het begrip *superdiversiteit* lanceerde. Superdiversiteit geeft aan dat het migratiefenomeen, zoals we dat op het einde van de twintigste eeuw goedschiks, kwaadschiks leerden kennen, fundamenteel veranderd is. Niet alleen is het aantal migranten – en dus ook: het aantal mensen met een migratieachtergrond - behoorlijk gegroeid, ook de migratiestromen en migratievormen zijn anno 2014 fundamenteel anders dan in pakweg, 1991/1992. Kon je in de periode 1960-1990 migratie nog vatten als de beweging van mensen uit een (relatief) beperkt aantal landen van herkomst naar een (relatief) beperkt aantal gastlanden, dan staan we nu voor migraties uit een groot aantal landen van herkomst naar een groot aantal landen van bestemming. Binnen die migraties zijn het allang niet meer (gast) arbeiders of de vluchtelingen die in andere landen een nieuw bestaan opbouwen. De huidige migraties tonen een indrukwekkende versnippering in de achtergrond van migranten, hun religieuze opvattingen, hun politieke overtuigingen, hun beroepsniveau, hun taalkennis, hun tradities en leefgewoonten en hun ambities.

Dirk Geldof onderstreept terecht dat de globalisering heeft geleid tot een steeds verder uitdijende transnationale leefomgeving, waarin de mogelijkheden van de informatie- en communicatietechnologie een cruciale rol spelen. De zogenaamde expats in de ruime omgeving van de Europese en internationale instellingen, de Erasmusstudenten, de Marokkaanse en Turkse volgmigranten en de overlevende Eritreeërs die via Lampedusa ons land bereikten, hebben alvast dit gemeen: allen hebben ze ooms, tantes, neven, nichten, ouders, kinderen; vrienden en kennissen in uiteenlopende landen in verschillende continenten, met wie ze min of meer vlot kunnen communiceren, ervaringen kunnen uitwisselen en een gedeeld verhaal kunnen uitbouwen.

Aan twee aspecten van de supergediversifieerde samenleving hecht Dirk Geldof, als socioloog, een uitzonderlijk belang. Superdiversiteit is vooral een stedelijk gegeven: het zijn de stadsbewoners van vandaag die voortdurend – en met vallen en opstaan - uitgedaagd worden om nieuwe omgangsvormen met 'de Andere' te ontwikkelen. Hij pleit dan ook terecht voor een krachtig stedenbeleid dat de overheden, de sociale voorzieningen, het onderwijs en de zorgsector de nodige middelen moet bieden om de mogelijkheden die superdiversiteit biedt te onderkennen en te benutten. Tegelijk moeten stedelijke beleidsmakers de mogelijkheid hebben om de problemen die samenhangen met de groeiende superdiversiteit - tewerkstelling, huisvesting, zorg - op een duurzame én flexibele manier aan te pakken, anderszijds. Het moge duidelijk zijn dat Geldof met dit 'krachtig' stedenbeleid iets anders bedoelt dan een *gespied* beleid, dat migranten en mensen met een migratieachtergrond ertoe verplicht om aan allerlei voorwaarden en eisen te voldoen. Iedere Vlaming weet ondertussen dat migratiefenomenen het vertrouwde maatschappijmodel en de ingebakken gedragspatronen onder druk zetten.

Toch is 'het migratieprobleem' voor tal van Vlamingen uit 'witte' buitenwijken hooguit een sterk negatief gekleurd gegeven dat ze via de media kennen. Wie van hen heeft ooit een écht gesprek gevoerd met medeburgers met migratieachtergrond? Wie van hen kiest niet bij voorkeur een niet-geconcentreerde eliteschool voor zoon of dochter om op die manier migratiebesmetting te voorkomen? En wie van hen deelt, onbevreesd, onbevangen en op regelmatige basis de openbare ruimte en de openbare voorzieningen (openbaar vervoer) met die alomtegenwoordige 'anderen'?

Dirk Geldof geeft duidelijk aan dat superdiversiteit de bestaande tweedeling tussen *haves* en *havenots* versterkt en op verschillende manieren de duale samenleving benadrukt en in stand houdt.

Superdiversiteit manifesteert zich anno 2014 via talloze fenomenen en kleurt alle aspecten van ons samenleven. Omdat superdiversiteit zich afspeelt binnen een mondiale en geglobaliseerde context, waarop we geen vat lijken te hebben en die voortdurend wijzigt en evolueert, zijn goed bedoelde standaardoplossingen snel uitgeleefd. De beleidsmatige omgang met superdiversiteit zal dus vooral flexibel moeten zijn. Elke beschikbare sociale voorziening krijgt er als het ware een laboratoriumfunctie met een breed arsenaal aan experimentele werkvormen.

De verplichte inburgering, verplichte taallessen, verplichte sociale mix in wijken en sociale woningen, versterken de tweedeling tussen de dominante cultuur, aan de ene, en een (sub)cultuur van rechtelozen, aan de andere kant. Vlaanderen blijft blijkbaar nog steeds dromen van een onrealistisch assimilatiemodel en van de facto fysieke segregatie.

Het lijkt wel alsof onze maatschappij een kafkaïaanse gedaanteverwisseling ondergaat. De burger van vandaag stelt tot zijn ontzetting vast dat hij als een wanstaltige monoculturele kever hulpeloos op zijn rug ligt. De harde schildvleugels van

Leitkultur, normen en waarden bieden hem weliswaar enige bescherming, maar toch... In een superdiverse biotoop vindt hij, wanhopig grabbelend en spartelend met zijn zes pootjes in de lucht, nauwelijks nog houvast.

Dirk Geldof steekt nergens een vermanend vingertje op, maar belicht wel alle aspecten van 'het probleem'. Superdiversiteit is een gegeven, of we dat nu leuk vinden of niet, en de problemen zijn een gevolg van de traagheid waarmee transitieprocessen zich afspelen, ook in deze supersnelle eenentwintigste eeuw. Omgaan met superdiversiteit is een voortdurend aanpassingsproces, zowel binnen de 'ontvangende samenleving' als binnen de groepen met een migratieachtergrond. Superdiversiteit is een gegeven. Dat zei men een tiental jaar geleden ook over de 'multiculturele samenleving' en over 'culturele diversiteit'. De kans is dus groot dat men superdiversiteit op verschillende niveaus gaat behandelen als een nieuw containerbegrip, dat goed oogt in beleidsverklaringen en goed scoort in subsidiedossiers.

Het blijft belangrijk te beseffen dat de 'oprukkende' superdiversiteit vooral in conflict komt met een hypergeïndividualiseerd maatschappijmodel, waarin de rechten van het individu tot absolute prioriteiten werden verheven. Superdiversiteit kon zich nestelen in onze steden omdat mensen met een migratieachtergrond, hoe verschillend hun wortels en culturele tradities ook mogen zijn, een vorm van lotsverbondenheid en van solidariteit ontwikkelden. Een solidair samenlevingsmodel lijkt dan ook de beste remedie om de superdiverse groei pijnen te verzachten. Welk solidariteitsgehalte kent u toe aan de beleidsintenties van onze Vlaamse partijen?

Na lezing van *Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert* blijft het onduidelijk hoe de maatschappij die over-en-weer aanpassingsprocessen best aanpakt. Dirk Geldof blijft een beetje op

de vlakke als hij het heeft over de grondwaarden van ons Westers democratisch model. Op welke grondwaarden moeten we blijven inzetten? Of: hoe geven we een échte participatieve en solidaire democratie vorm in de voortdurend veranderende superdiverse wereld?

Het blijft meer dan ooit belangrijk om van *fundamentele mensenrechten* – recht op arbeid, recht op onderwijs, recht op wonen, recht op gezondheid – en van de *strijd tegen* (alle vormen van) *ongelijkheid* fundamentele beleidsopties te maken. Uiteindelijk zijn het Jan met de Pet en Gregor Samsa* die zich in een superdiverse samenleving écht *happy* moeten voelen.

Recent ontstond een relletje toen de Vlaamse minister van toerisme een nieuwe regelgeving bepleitte voor mensen die bij internetvrienden of reële vrienden op de sofa willen komen overnachten. Is *couch surfing* wel veilig? Is het geen oneerlijke concurrentie voor B&B's en jeugdherbergen? Kun je er geen fiscaal muntje uit slaan? Hoe krijg je dan nog zicht op wie al dan niet in Vlaanderen verblijft? Zoiets vraagt natuurlijk om een reglement betreffende *couch surfing*. De bevoegde overheid is er zich wellicht niet van bewust dat *couch surfing* al jaar en dag een gangbare en beproefde overlevings- en huisvestingspraktijk is van migrerende nieuwkomers in de zogenaamde aankomststeden en -wijken. In de Brusselse en Antwerpse 'probleemwijken' weten ze er alles over...

* Gregor Samsa is het hoofdpersonage van het kortverhaal *De gedaanteverandering* (*Die Verwandlung*) van Franz Kafka uit 1915. Deze onberispelijke handelsvergenwoordiger wordt, tot zijn stomme verbazing, op een ochtend wakker en stelt vast dat hij in een 'mangrote kever' veranderd is.

Carlos Theus

Kiezen tégen groei en vóór het goede leven

Robert & Edward Skidelski, *Hoeveel is Genoeg?*, Bezige Bij, 2013, 320p.

Vader en zoon die samen een boek schrijven. De vader is econoom en Keyneskenner. De zoon is filosoof. In elk geval een originele vertrekpositie.

Onze fixatie op economische groei staat het goede leven in de weg, is de basisstelling van beide auteurs. In de rijke landen van de wereld bestaat het goede leven eigenlijk al, maar door het verblind najagen van groei, blijft het voortdurend buiten ons bereik.

De vergissing van Keynes

Om dit te illustreren grijpen beide Britse denkers terug naar een essay van J.M. Keynes uit 1930 : *Economic Possibilities for our Grandchildren*. Daarin voorspelt Keynes dat 100 jaar later (dus tegen 2030) door de technologische vooruitgang de productiviteit zodanig zou zijn gestegen dat de 15-urenweek een feit zou zijn: alle mensen zouden over veel meer vrije tijd beschikken en de welvaart zou gelijk verdeeld zijn.

Voor de auteurs is het duidelijk dat de droom van Keynes niet zal uitkomen. De voorbije eeuw is de welvaart wel 4 tot 5 keer toegenomen (in de westerse landen) maar de arbeidstijd is maar met één vijfde afgenomen. Keynes besepte niet dat het kapitalisme altijd weer nieuwe behoeften zou scheppen. Hij ging nog uit van de naïeve veronderstelling dat menselijke verlangens een natuurlijke grens hebben. Dat mensen op een bepaald punt verzadigd zouden zijn en voluit zouden kiezen voor het goede leven. In de praktijk jagen mensen steeds nieuwe behoeften na.

De auteurs gaan op zoek naar de oorzaken van deze onverzadigbaarheid.

Zo hebben ze het over het 'faustiaans contract' dat liberale denkers zoals Adam Smith aanboden. Om het goede leven te